

Karakteristike jezika četa

U ovom radu bavili smo se karakteristikama jezika četa. Jezik četa smo proučavali na vizuelno-grafemskom, leksičko-morfološkom i sintaksičkom nivou. Uočene su i opisane karakteristike govornog i pisanog jezika, kao i karakteristike svojstvene samo jeziku četa. Pošto se četa ostvaruje u pisanom obliku, a po funkciji je bliži govornom jeziku, za jezik četa se može reći da predstavlja kombinaciju osobina govornog i pisanog jezika.

Uvod

Čet je termin koji se koristi za Internet razgovore u kojima učestvuju dve ili više osoba, a potiče od engleske reči *chat* koja znači ćaskanje. Glavne razlike između uobičajenog ćaskanja i Internet ćaskanja jesu u tome što se ljudi koji četuju, zahvaljujući savremenoj tehnologiji, mogu nalaziti kilometrima daleko i što poruke razmenjuju pisanim putem – učesnik u četetu rečenice ne izgovara već se one pojavljuju ispisane na ekranu kompjutera u redovima. Red koji je poslao jedan sagovornik naziva se replika. Čet razgovori se vode u virtuelnim sobama (engl. *chat rooms*).

Iako se čet razgovori ostvaruju pisanjem, već je na prvi pogled uočljivo da se čet razlikuje od pisanog jezika. Pre svega, pisani jezik se ostvaruje u prostoru, govorni u vremenu (Kristal 1995), dok se za čet može reći da se ostvaruje i u prostoru (pošto je zapisan) i u vremenu (zbog interakcije između učesnika). Pored toga, za pisani jezik se kaže da teži da bude formalniji od govornog (Kristal 1995), a čet sam po sebi predstavlja neformalni razgovor. Na nivou leksike i sintakse čet moguće je uočiti karakteristike koje su bliže govornom nego pisanom jeziku.

Cilj ovog rada jeste analiza elemenata pisanog i elemenata govornog jezika u čet diskursu i analiza specifičnih karakteristika ovog vida komunikacije.

*Vanja Miljković
(1988), Majdanpek, 6.
avgust 5/1, učenik 4.
razreda Gimnazije
„Mile Arsenijević
Bandera“ u
Majdanpeku*

MENTOR:
*Jovan Čudomirović,
Filološki fakultet,
Beograd*

Materijal i metode

Materijal čine čet razgovori, vođeni na srpskom jeziku, koji su snimljeni u čet sobi #serbiancafe (<http://www3.serbiancafe.com/lat/chat/>). Razgovori su snimani iz MIRC-a tokom pet večeri – 7., 8., 10., 11. i 13. jula 2007. godine, između oko pola deset i ponoći, a ukupno trajanje razgovora iznosi oko pet sati.

Materijal je analiziran na grafemsko-vizuelnom, leksičko-morfološkom i sintaksičkom nivou, pa je analiza podeljena na više celina. Opisali smo sve karakteristike govornog i pisanog jezika uočene u građi. U poslednjoj celini analizirali smo specifične odlike jezika četa. U radu navodimo ograničeni broj primera iz građe.

Analiza i diskusija

Grafemsko-vizuelne karakteristike chata

Osnovna razlika između govornog i pisanog jezika je upravo u fizičkom obliku – dok se govorni jezik ostvaruje putem glasa, pisani se prima čulom vida. Čet razgovori se po tom kriterijumu, dakle, svrstavaju u pisani diskurs.

Grafemsko-vizuelne karakteristike po kojima se čet razlikuje od većine pisanih diskursa jesu:

1. transliteracija grafema *č, ć, đ, š, ž, dž*
2. zamena grafema drugim grafemama i brojevima
3. ponavljanje iste grafeme nekoliko puta
4. upotreba velikih slova i interpunkcijskih znakova
5. upotreba piktografskih simbola

1. U četu se koriste grafeme koje nalazimo u ASCII kodu – a to su grafeme engleske latinice. Zbog toga se problem zapisivanja slova *č, ć, đ, š, ž, dž* rešava najčešće zamenom sličnim slovom: umesto *č* i *ć* piše se *c*, umesto *š* – *s*, umesto *ž* – *z*, umesto *dž* – *dz*, dok se *đ* gotovo redovno zamenjuje sa *dj*. Ova zamena se dešava spontano i učesnici u razgovoru, oslanjajući se na kontekst, najčešće nemaju problema da pročitaju ono što je zapisano. Ređe se koriste zamene: *č* – *ch*, *ć* – *tj* ili *cj*, *š* – *sj* ili *sh*, *ž* – *zj*, jer tada tekst postaje nejasniji i teži za čitanje.

2. Učesnici u četu grafeme koje postoje i u engleskoj abecedi često zamenjuju sličnim grafemama. Takve zamene mogu se vršiti po fonetskoj sličnosti, tj. mogu se javiti i u neformalnoj govornoj situaciji: *gotof* (umesto *gotovo*), *curitze* (umesto *curice*), *kafitze* (umesto *kafice*), *oftzo* (umesto *ovco*). Postoje i zamene po grafemskoj sličnosti: *crwi* (umesto *crvi*), *ljubaw* (umesto *ljubav*), *xaxaxa* (umesto *hahaha*, zamena je urađena na relaciji latinica – ćirilica). Pronađeni su primeri u kojima primećujemo

zamene i po fonetskoj i po grafemskoj sličnosti: *wrtz* (umesto *vrc*, zamena *v – w* je grafemska, a zamena *c – tz* fonetska), *bwe* (umesto *bre*, prvo je izvršena zamena *r – v*, a potom *v – w*). U nekim rečima grafema *u* se, pod uticajem engleskog pravopisa, zamenjuje sa *oo*: *lood* (umesto *lud*), *loodnitza* (umesto *ludnica*).

Zamena grafeme brojem nađena je u samo nekoliko primera. U nadimku *B4Ne* – umesto grafeme *A* upotrebljen je broj 4. Primećena je i zamena grafeme *O* cifrom 0 (nulom) u primerima: *p0spana*, *po00zzzz*.

3. Ponavljanje iste grafeme najčešće se javlja u uzvicima: *ooooo*, *jaoooo*, *caooooo*, ali nalazimo i: *stoooo*, *posrnulaaaa*, *kluboviiii*, *ludiloooo*, *laku noooc*, itd. Ova ponavljanja označavaju poseban emocionalni stav i predstavljaju jedan od načina isticanja pojedinih reči.

4. Za isticanje reči koristi se i verzal:

<crwi_u_gatjama> sta nam ova MUSHKARCHINA radiii

5. Kada govorimo o piktografskim simbolima četa, obično mislimo na emotikone koji predstavljaju ljudsko lice i time zamenjuju mimiku. Emotikoni se najčešće javljaju uz određeni verbalni iskaz i određuju stav govornika prema izrečenom. Oni mogu biti i samostalni (bez verbalnog objašnjenja) kao reakcija na prethodnu situaciju, pa tada zamenjuju čitave rečenice. U sledećem primeru imamo emotikone upotrebljene i kao deo iskaza i kao odgovor na tuđu repliku:

<crwi_u_gatjama> moze jedan striptiz

<Prija_kao_kafa> sha sha crvu jedan;)

<Prija_kao_kafa> moze

<Elizabeth> :))))

Tabela 1. Emotikoni

| emotikon | izraz lica | značenje | primeri iz građe |
|--------------|------------------|--|---|
| :) | osmeh | pozitivno – dobro sam, slažem se sa tobom | p0z:) ... ajde svraticu, da vidim kakav sam sa kesom, ili ti placas!:) |
|), ;) ili .) | namigivanje | pozitivno – šalim se izazivam te ili dobro sam, slažem se sa tobom | <herkules> sad mi mis prodze preko sobe mora da je sreca neka <lshchashenJezik> jel prugast? ;) ... daj sliku ;) |
| :(| tužan izraz lica | negativno – nisam dobro, neraspoložen sam, ne slažem se, nije u redu | <bane_nl> one nemaju zivot bre <Staromodna70> strasno:(... <GhostFace> kompleks nize vrednosti :(|
| :P ili :p | plaženje | ruganje, izazivanje, podsmevanje, prevario sam te | opet moram stavljati rukavice na ovu vrucinu :P ... snobovi mi ne prijaju :P |

Prema značenju, emotikone možemo podeliti na one koji označavaju pozitivan i na one koji označavaju negativan stav. U građi su pronađeni sledeći emotikoni (tabela 1):

Leksika

Pošto pisani jezik teži da bude formalniji od govornog (Kristal 1995) u leksici pisanog i govornog jezika primećuju se razlike. Neke reči se najčešće vezuju za govor, dok su druge svojstvene pisanju. Reči koje nalazimo u govoru, ali ih ne koristimo u pisanom jeziku nazivaju se kolokvijalizmi. Čak i kada se kolokvijalizmi i vulgarizmi jave u pisanom tekstu, npr. nekom modernom romanu, to se čini sa namerom da se u pisani diskurs unese nota usmenog. Njima su slični žargonizmi, ali se za razliku od kolokvijalizama žargonizmi koriste u određenim društvenim ili omladinskim grupama (Bugarski 2003).

Pored kolokvijalizama i vulgarizama, za čet je karakteristična i upotreba anglicizama uz njihovo prilagođavanje srpskom jeziku. To su najčešće termini vezani za čet koje, zbog brzine pisanja replika, učesnici u razgovoru ne prevode na srpski, ali se javljaju i strane reči koje nisu vezane za kompjutersku tehnologiju. Upotreba takvih reči je, kao i upotreba žargonizama i vulgarizama, uslovljena govornom situacijom (Stanojčić 1998).

Grada sadrži i veliki broj neknjiževnih oblika pojedinih reči i konstrukcija, što se ponovo vezuje za usmeni diskurs, u kome učesnici u razgovoru, zbog njegove neformalnosti, ne poštuju uvek gramatičku normu.

U građi smo pronašli primere za sledeće leksičke specifičnosti:

1. **kolokvijalizmi i vulgarizmi:** *cura, riba, cmokic (cmokicj), oshinuti* (u imperativu *oshini*), *cepati* (u imperativu *cepatj*), *sevati* (u imperativu *sevaj*), *faca, frajer, sponzoruša, kulirati, navući se, bedak, trandža, vukojebina, vukojepka, kamenjarka, drkadžija, glupson, kakiti, džiber, ekstra, mesečar* (objašnjenje iz građe: *to mu se desi jednom u mesec dana*), *valjati gluposti, baciti peglu, mojne, zop* (nastalo metatezom od *nemoj, poz*), potom rečce *aman, vala, bre*

2. anglicizmi

a) imenice: *neka zrelija za chat na private; joj nika Boze; ima li neka devojka za priv; sta se desava sa ovim chatom; znaci ti si shemale; ubaci nas u konference; procitao sam negde da ribe 120% vise pisu smajlije od muskaraca;*

b) pridevi: *neko za hot pvt; idem ja u grad na fancy mesta; bas si kull; wrong prozor; ide na block listu za kaznu; kaze mi full je.*

3. skraćenice

Skraćenice pronađene u građi možemo podeliti u dve grupe:

1) skraćenice opisane u pravopisnoj normi

2) skraćeniice karakteristične za neformalnu komunikaciju.

U prvu grupu spadaju skraćeniice Bgd, NS, USA i sl. One se nalaze i u pravopisno neprihvaćenim varijantama, pa se, npr., umesto Bgd ili Bgd. javlja i BG.

Među skraćenicama koje nalazimo u drugoj grupi, primećujemo da su neke nastale izostavljanjem vokala (npr. JBT, a neke izostavljanjem kako finalnih, tako i inicijalnih morfema, pri čemu je sačuvan koren: *ljub* (u značenju *poljubac*), *poz* (od *pozdrav*), *liz* (od *liznuti*), *maz* (od *maziti*). Poslednja tri primera mogu se tumačiti i kao imenice izvedene od motivnih glagola jer je očigledno da im je funkcija imenovanje neverbalnog čina: poljupca, maženja, lizanja. U ovu grupu ubrajamo i skraćeniice karakteristične samo za čet i njemu sličnu komunikaciju (npr. SMS komunikaciju): PVT (od engl. *private*, *private chat* – grafički se realizuje i kao PWT) i LOL (od engl. *Laughing Out Loud*). Zanimljiva je i pojava skraćivanja priloga *totalno*, koju nalazimo i u govornom jeziku: *total si prolupao*.

Morfologija i morfofonologija

Na nivou reči, pored leksičkih, jezik četa ima i morfoloških i morfofonoloških specifičnosti: gubljenje glasova, perfekat bez pomoćnog glagola i enklitike na početku određenih glagolskih oblika.

Gubljenje glasova. Glas *h* se redovno izostavlja u prezentu glagola *hteti* (*ocu*, *oces*, *oce*), u reči *hajde* koju nalazimo kao *ajde*, ali i kraće *ajd* i *aj*, potom u prvom licu aorista glagola biti (*bi* umesto *bih*) i u reči *odmah* koju pronalazimo bez *h* i bez *d* (*oma*). Ovi primeri mogu se smatrati osobinom svakodnevnog govora, pa ih ubrajamo u kolokvijalizme.

Glasovi se gube i u primerima *taka* (umesto *takva*), *tak* (*tako*), *ak* (*ako*), *kolko* (*koliko*), *nisht* (*ništa*), *sha* (*šta*). U imperativu nekih glagola izostavljeno je finalno *i* ili poslednji slog: *penj* (*penji*), *ček* (*čekaj*), *hod* (hodi). Složeni futur glagola *naći* (*naći ću*) nalazimo u prostom obliku *nacu* (*naću*), a prezent *nećeš* kao *nesh*. Neki od ovih primera mogu biti uslovljeni dijalektom kojim učesnik u *chatu* govori, ali se mogu objasniti i težnjom ka skraćivanju koja je u *chatu*, zbog brzine kucanja replika, prisutna.

Sažimanje vokala u radnom glagolskom pridevu. Ova pojava vezuje se za dijalekatske govore, ali je možemo uvrstiti i u kolokvijalizme, tj. možemo reći da predstavlja element svakodnevnog neformalne usmene komunikacije. Do sažimanja dolazi u glagolima prve vrste, sa nepostojanim *a* u muškom rodu radnog glagolskog prideva. Takvi su primeri: *dosho* (umesto došao), *ošo* (otišao), *reko* (rekao) i sl.

Enklitika na početku glagolskih oblika. U građi su pronađene ovakve inverzije u perfektu i složenom futuru (*da* + *prezent*). Dok in-

verzija u perfektu uvek povlači upitno značenje, sa složenim futurom nije tako. Da li će replika sa konstrukcijom *enklitički oblik prezenta gl. hteti + da + prezenti* imati upitno značenje, zavisi od konteksta, što se vidi u primerima (u prvom se javlja upitno značenje, u drugom ga nema):

<Lana> ko voli kolace

<Mirc_guest> **ces da mesis**

<NBG_SnoB> IshchashenJezik sevam & palim.....

<IshchashenJezik> **cesh se zapalish ;)**

Perfekta bez pomoćnog glagola. Pomoćni glagol u sastavu perfekta nosi informaciju o licu – tako je u primeru *uradio sam* vreme iskazano morfemom *-o*, muški rod vršioća radnje takode morfemom *-o*, a lice koje vrši radnju (*ja*) pomoćnim glagolom. U četvrtu se perfekta bez pomoćnog glagola koristi kad god je moguće ne naglasiti koje lice vrši radnju, jer je to razumljivo iz konteksta. Ovakvi oblici perfekta u četvrt diskursu javljaju se, dakle, kao posledica skraćivanja, o kome je već bilo reči. Takve primere ilustruje sledeći dijalog iz građe:

<Lana> ko me **pitao** za ispite?

<herkules> ja

<herkules> kako **prosla**

<Lana> pa ove **polozila** a ovaj ne znam

U prvoj replici je zamenicom *ko* dato obaveštenje da se radi o trećem licu jednine, pa je pomoćni glagol, koji nosi isti deo informacije (*vršilac radnje je 3. lice jednine*) redundantan. U trećoj replici, takode, nije bitno naglasiti da je pitanje upućeno sagovorniku, pošto se to vidi iz konteksta – pa je enklitika za 2. lice jednine izostavljena. Oslanjanje na kontekst uslovlilo je i ispuštanje enklitike 1. lica jednine u poslednjem primeru.

Sa druge strane, pun perfekta je upotrebljen tamo gde je bilo bitno naglasiti koje lice je vršilac radnje jer se to nije moglo zaključiti iz prethodnih replika:

<Dragan_31_at> neka dama iz okoline bece za chat na private???

<Mirc_guest> :)

<Lana> mojne me trazis :

<MaloSrcebec> nema take ovde

<Lana> HaAaAaAaAaA HaAaAaAaAaA HaAaAaAaAaA

<herkules> lana **zaljubio sam se** u tebe

Uzvici. Uzvici u četvrt diskursu označavaju emotivna stanja i lične stavove. Pored onih koje nalazimo opisane i u tradicionalnoj gramatici (*jao, uh, ah, oh*), u četvrtu se javljaju i uzvici *hahaha, hohoho, hehehe, cccc...* koji predstavljaju pokušaj da se doslovno zabeleži zvučanje. Zanimljive su i

njihove grafičke varijacije, često na relaciji latinica-ćirilica (*h-x*): *hihihi*, *xixixix*, *xiixixiii*. U građi je pronađen i uzvik *wow*, iz engleskog jezika.

Sintaksa

Za sintaksu pisanog teksta kaže se da je organizovana i “brižljivo kontrolisana” (Bugarski 1997), pre svega zbog toga što se onaj ko piše ne može osloniti na elemente neverbalne komunikacije. Rečenica pisanog teksta često je složena (sastavljena od više predikatskih). U govoru se, pak, zbog spontanosti i brzine, mogućnost svesnog prethodnog planiranja onoga što će biti izrečeno smanjuje, što uzrokuje pojavu labavijih sintaksičkih konstrukcija (Kristal 1995). Izgovorene rečenice su zato neretko eliptične ili nedovršene, jer se sagovornici oslanjaju na kontekst i koriste intonaciju, mimiku i gestove.

Sintaksa četa nije organizovana kao u pisanom tekstu. Rečenica je najčešće prosta, veliki je broj nepotpunih i nedovršenih rečenica. Rečenice često počinju veznicima (*i*, *ali*, *pa*). Primećeno je da su neke upitne i zapovedne rečenice po sintaksičkoj formi bliže govornom nego pisanom jeziku. Česta je upotreba krnjeg perfekta. U konstrukcijama sa veznikom *da* (složeni futur, složeni predikat, izrična rečenica) veznik se ne upotrebljava. Upućivačke reči u četu ne upućuju uvek na prethodno izrečeni pojam, već na pojam koji prepoznajemo u kontekstu. Svaku od tih karakteristika opisaćemo posebno.

Nepotpune rečenice. Pod nepotpunim rečenicama podrazumevamo one u kojima je izostavljen predikat. To su najčešće elipse – rečenice u kojima su izostavljeni rečenični delovi koji se razumeju iz konteksta (Kristal 1995). Njima su veoma slične specijalne nezavisne rečenice. Razlika između ova dva tipa rečenica je u tome što specijalne rečenice imaju ekspresivnu funkciju i predikat im se ne može uvek pripisati iz konteksta. Ipak, ponekad je između njih teško jasno odrediti granicu – i eliptična rečenica može imati ekspresivnu funkciju.

Sve nepotpune rečenice iz građe možemo, prema komunikativnoj funkciji, podeliti na: pozdrave (sa karakterističnim rečima *cao*, *dobro vece*, *poz*), komentare (na nečiju repliku ili na prethodnu neverbalnu situaciju), pitanja, odgovore, pokazna obaveštenja (sa pokaznim rečicama *evo*, *eto*, *eno*), kvalifikacije (najčešće pogrđnog karaktera: *faco*, *plavusho*, *kretenu*), zabrane (*tishina*, *dosta*, *prestani*), dozivanje (*zlajoooo*), uzvike i posebne emotivne poruke.

Primeri nepotpunih rečenica pronađeni u građi bliski su govornom jeziku, pre svega, zbog eliptične konstrukcije. Posebno su zanimljivi primeri u kojima se jasno vidi postupak smeštanja govorne situacije u pisani neformalni oblik – takvi su komentari koji se ne odnose na neku od prethodnih replika, već na neverbalnu situaciju:

* ana sets mode: +v herkules
<herkules> **ana kao sestri**

(Osoba pod nadimkom *herkules* zahvaljuje osobi pod nadimkom *ana* – rečenica *ana kao sestri* znači *Ana, hvala ti kao sestri*. Rečenica sa zvezdicom nije replika već način beleženja nekih dešavanja u virtuelnoj sobi – u našem primeru ta rečenica znači da je *ana* dodelila status privilegovane osobe (+v) *herkulesu*.)

Elementi govornog jezika uočljivi su kako u izboru leksema koje čine komunikativnu rečenicu (npr. upotreba kolokvijalnih oblika pojedinih reči – upitne rečice *el* umesto *je l'* ili priloga *de* umesto *gde*), tako i u konstrukciji rečenice što se najbolje vidi na primeru pokaznih obaveštenja oblika *evo + lična zamenica + imenička sintagma na koju se zamenica odnosi: evo ga neki pametnjakovic*. Ovakva konstrukcija nije predviđena gramatičkom normom, prema kojoj bi rečenica glasila samo *evo ga* ili *evo nekog pametnjakovića*.

O uzvicima je već bilo reči u odeljku o morfologiji. Njihova komunikativna funkcija slična je funkciji emotikona. Uzvici, kao i emotikoni, mogu se javiti samostalno – tada predstavljaju reakciju na situaciju ili nečiju repliku, a i kao prateći deo replike. U primeru:

<herkules> sta je sa logijem
<herkules> nema ga
<herkules> nesto
<crwi_u_gatjama> besh logija
<crwi_u_gatjama> Hod meni
<crwi_u_gatjama> **heeheheh**
<herkules> slaba muzka
<crwi_u_gatjama> **pffff**
<herkules> trebalo bi da promeni malo
<crwi_u_gatjama> ponudjen ko počaşćen

nalazimo dva uzvika. Prvi (*heeheheh*), iako se nalazi kao posebna replika, prati prethodnu repliku istog učesnika u chatu, dok drugi (*pffff*) predstavlja odgovor na situaciju – na „ponudu” jednog učesnika (*hod meni*) drugi učesnik nije odgovorio, pa *pffff* označava razočarenje, što nam dodatno potvrđuje eliptična rečenica *ponudjen ko počaşćen*.

Specijalne nezavisne rečenice sa funkcijom posebnih emotivnih poruka su one koje sadrže lekseme: *kiss*, *cmok*, *cmoka*, *cmokic* (*cmokicij*), *ljub*. Uvek su upućene samo jednoj osobi i označavaju prisnost između dvoje sagovornika. Najčešće imaju funkciju skretanja pažnje – tada nisu reakcija na prethodne replike i slične su pozdravu:

* BUBICA has joined #Serbiancafe
(nekoliko redova kasnije)

<herkules> **BUBICA kiss**

ili:

<Zelenooka_swe> Laka noc i ugodan chat ko ostaje

<Zelenooka_swe> **prijo cmoka velika**

<Prija_kao_kafa> cao zelena

Upotreba eliptičnih rečenica u složenim rečenicama. Broj složenih rečenica pronađenih u građi veoma je mali. Primećeno je da se u nekima od njih javljaju eliptične rečenice:

<PEDO-FIL> koga pale klinke **pwt**

Skraćenica *pwt* (*pvt* – *private chat*) ima značenje čitave rečenice *neka mi se javi na pvt*. Za ovakvu konstrukciju ne možemo reći da je u jezik četa prenesena iz govornog jezika. Ona je nastala kao posledica maksimalnog skraćivanja iskaza, koje se može smatrati jednom od glavnih karakteristika jezika četa. Nešto je drugačiji primer:

<nikolet> Radule ajde odluci se **musko il zensko**

u kome nalazimo eliptičnu zavisno-upitnu rečenicu (*da li želiš muško ili žensko*).

Izostavljanje veznika *da*. U građi su pronađeni primeri izostavljanja veznika *da* u sledećim konstrukcijama:

– u složenom futuru prvom sa konstrukcijom *da* + *present*:

<IshchashenJezik> cesh se zapalish ;)

– u složenom predikatu:

<crwi_u_gatjama> moram hvatam priliku

Za ovakve primere možemo pretpostaviti da su karakteristični za govorni jezik, uz izvesna odstupanja. Tako, na primer, rečenica *moram hvatam priliku* podseća na govor kosovsko-resavskog dijalekta, ali izostavljanje veznika *da* u dijalektima najčešće je praćeno bezličnom upotrebom modalnog glagola (*mora vatam priliku*). Izostavljanje veznika, stoga, može biti uslovljeno dijalektom kojim učesnik u četv govori, ali i ovde, kao i kod izostavljanja glasova (odeljak Morfologija), treba imati u vidu brzinu kucanja replika, koja učesnike u čet diskursu navodi da pribegavaju skraćivanju na fonološkom, morfološkom i sintaksičkom nivou.

Upitne rečenice. Za upitne rečenice karakteristična je upotreba upitnih rečca (*da li, je li*), upitno-odnosnih pridevskih zamenica i priloga (*kakav, koliki, gde, kuda*, itd.), ali i bez sintaksičkih obeležja rečenica može biti upitna – u pisanju je uvek prepoznajemo po znaku pitanja, a u govoru se razlikuje po intonaciji.

Analizirajući građu primetili smo da se upitne rečenice u čet diskursu razlikuju od upitnih rečenica koje možemo pronaći u pisanom tekstu.

1. Primećeno je da upitne rečenice često nemaju upitnik, čak i kada nema upitnih reči koje bi obeležile upitno značenje. Da su takve rečenice upitne, zaključujemo ili iz reda reči ili iz konteksta. Ako bismo u primeru:

<herkules> pedja ti si

imali obaveštajnu rečenicu, red reči bio bi dosta neuobičajen (*imenski kopulativni predikativ + subjekat + kopula*). Pre svega, kopula se u standardnom jeziku ne javlja na kraju rečenice (u pomenutom rasporedu reči rečenica *Ti si lep*, glasila bi *Lep ti si*). Red reči u pomenutom primeru pokazuje, zapravo, da se radi o upitnoj rečenici. Od konteksta u kome se primer javlja zavisi da li je replika primer opšteg pitanja (*Jesi li ti Peđa?*) ili posebnog pitanja (*Ko si ti, Peđa?*).

Eliptična pitanja, takođe, nemaju upitnih reči, a čestno ni upitnik, pa se njihova funkcija zaključuje iz konteksta:

<Mirc_guest> znas praviti veceru?

<herkules> xexe

<herkules> **veceru**

<Mirc_guest> axa

2. U građi su pronađene i upitne rečenice čije obeležje nije opisano u gramatikama, pa se takve konstrukcije vezuju za govorni jezik. Funkciju upitnih rečca *je li* i *da li* vrše kolokvijalno *el* (*je li > je l' > el*), potom uzvici *a*, *e* i *m*:

<crwi_u_gatjama> **el se nisi malopre najeo???**

<Prija_kao_kafa> nema nista jace nego pevac kad kukurikne

<Prija_kao_kafa> kukukuukukrikuuuuuuuuu

<paxon> vala petlovi preteraste ga

<crwi_u_gatjama> **<Prija_kao_kafa> a ???**

* Gost01 is now known as danka_nije_tu

<Mirc_guest> joj nika Boze

<mile_choban> **e ?**

<herkules> lana zaljubio sam sde u tebe

<Lana> **m?**

3. Zamenica *šta* upotrebljena u značenju *zašto* takođe je obeležje upitnih rečenica koje nije karakteristično za pisani tekst:

<wAgAbUnDo> pa **sta** se onda zivcirash kozo jedna

4. Česta je upotreba inverzije u perfektu i složenom futuru (koji sadrži konstrukciju *da + prezent*) pri čemu enklitika dolazi na početak rečenice. Ovakva inverzija, opisana u odeljku o morfologiji, može pred-

stavljati upitno obeležje. Pošto po gramatičkoj normi enklitika ne može biti na početku rečenice, ovaj oblik se ne sreće u pisanju. Takvi su primeri:

<Lana> ste loOdi?

<Mirc_guest> ces da mesis (u značenju *hoćeš li da mesiš?*)

<Plavooka> si video patujka?

Zapovedne rečenice. U građi je pronađen veliki broj zapovednih rečenica sa rečcom *ajde*, *ajd* ili *aj* (nastalim od *hajde*). Ove rečenice mogu sadržati rečcu bez glagola (i tada su eliptične – glagol se prepoznaje iz konteksta):

<JANCHYCH> ajde sad svi kuci

ali mogu pored rečce sadržati i glagol u imperativu:

<nikolet> Radule ajde odluci se sam musko il zensko

ili konstrukciju *rečca + da + prezent*:

<Gost47> DrIBLER-24ž ajde da popijemo nesto

Rečca *ajde* poziva na izvršenje određene radnje. Njenom upotrebom ublažava se naredbena funkcija zapovednih rečenica. U poslednjem primeru upotreba rečca *hajde* može se uporediti sa upotrebom modalnog glagola (uporedi *ajde da popijemo* i *hoćemo da popijemo*, *idemo da popijemo* i sl.)

Upućivačke reči. Upućivačke reči mogu zameniti već poznati pojam ili čitavu rečenicu. To su najčešće lične i pokazne zamenice. Upotreba upućivačkih reči karakteristika je i usmenog i pisanog govora, pri čemu se upućivačke reči u usmenom razgovoru mogu odnositi sagovornika ili na predmete iz neposrednog okruženja i tada su praćene gestom kojim se ukazuje na koga se upućivačka reč odnosi. U građi je pronađen primer koji odgovara takvoj upotrebi upućivačke reči:

<ANNA_FBI> <^^^N_E_N_C_Y^^^> di mi je otrovna cia?

<ANNA_FBI> jesi je mozda videla

<ANNA_FBI> jell ko ti je sumnjiv

<herkules> seen ana

<ANNA_FBI> <herkules> **ovaj**???

Pošto u četvrtu nije moguće korišćenje gestova, pre zamenice nalazi se ime sagovornika na koga se ona odnosi, često navedeno u zagradama (<herkules>). Ovaj primer pokazuje kako govorna situacija u četvrtu dobija pisani oblik.

Specifične karakteristike jezika četa (jezik četa između govornog i pisanog jezika)

Analiza grafemsko-vizuelnih karakteristika, leksike i sintakse je pokazala da jezik četa ima svoje specifične odlike. Iako po fizičkom obliku pripada pisanom jeziku, ovaj vid komunikacije razlikuje se od pisanog diskursa.

Da se čet ne doživljava kao pisani diskurs, može se zaključiti već posmatranjem pravopisnih odlika ovakve komunikacije. Očekuje se da u pisanom tekstu budu poštovane osnovne pravopisne norme, što se u čet u ne dešava (to ilustruje, na primer, pisanje ličnih imena malim početnim slovom i izostavljanje interpunkcijskih znakova). Štaviše, u pisanom tekstu nije teško uočiti rečenice – počinju velikim slovom, a završavaju se tačkom, upitnikom ili uzvičnikom. U čet u, pak, rečenica ne počinje velikim slovom, tačke nema na kraju, a ni upitne rečenice ne završavaju uvek upitnikom.

Iako čet omogućava komuniciranje u realnom vremenu, što je odlika govornog jezika, za razliku od govora, učesnici u čet u prinuđeni su da sve što žele da kažu napišu. Tako dolazi do kombinacija elemenata govornog i pisanog diskursa iz kojih proističu neke jezičke osobenosti ovog vida komunikacije.

Faktori koji utiču na specifične karakteristike jezika četa jesu: neformalnost, koja omogućava oslanjanje na kontekst i ekonomičnost u pisanju, i smeštanje govornog jezika u pisanu formu.

Neformalnost. Bitna osobina četa jeste da on, kao i usmeno *ćaskanje*, predstavlja neformalnu komunikaciju, što dovodi do upotrebe pretežno govorne leksike: kolokvijalizama, vulgarizama i nestandardnih oblika pojedinih reči. U neformalnim razgovorima sagovornici ne obraćaju pažnju na gramatičku normu, pa na sintaksičkom nivou neformalnost utiče na pojavu posebnih upitnih i zapovednih konstrukcija, kao i na izostavljanje veznika *da* iz složenog futura i složenog predikata. Sve te pojave su karakteristične za govorni jezik.

Pored toga, neformalnost je omogućila i često oslanjanje na kontekst. Za ovu pojavu vezana je upotreba eliptičnih rečenica (pošto se neizrečeni predikat takvih rečenica vidi iz konteksta) i upotreba nekih upućivačkih reči koje se ne odnose na prethodno imenovani pojam. Specijalne nezavisne rečenice se, kao karakteristika govornog diskursa, takođe oslanjaju na kontekst. Svaki tip specijalnih nezavisnih rečenica, po definiciji, odgovara određenoj govornoj situaciji.

Neformalnost je, takođe, uticala i na ekonomičnost u pisanju, koja se ogleda u skraćivanjima pomenutim u prethodnim odeljcima. Kada govorimo o skraćivanju, treba imati na umu kontekst u kome se čet komunikacija dešava. Učesnici u komunikaciji sede za svojim računarima i

prinudeni su da sve što žele da kažu otkucaju na tastaturi, pri čemu moraju voditi računa o vremenu. Tako brzina kucanja replika postaje jedan od presudnih faktora koji jezički oblikuju iskaze u čet diskursu. Na nivou reči, skraćivanje primećujemo u izostavljanju glasova i upotrebi skraćenica, a na nivou rečenice u nekim primerima izostavljanja veznika *da* i u velikoj upotrebi nepotpunih rečenica.

Neke osobine jezika četa ilustruju i ekonomičnost i oslanjanje na kontekst. Takva je upotreba perfekta bez pomoćnog glagola – iz konteksta se vidi koje lice je vršilac radnje, pa je suvišno pomoćnim glagolom to naglasiti.

Specifičnosti nastale smeštanjem govornog jezika u pisanu formu.

Nepotpuni i nedovršeni iskazi mogu se različito shvatiti – ovaj problem se u govoru rešava mimikom, gestovima i intonacijom, dok u jeziku četa tu ulogu imaju emotikoni i određena grafemsko-vizuelna obeležja. Na sintaksičkom nivou smeštanje govora u pisanu formu uslovlila je upotrebu posebnih konstrukcija vezanih za upućivačke reči kojima ukazujemo na drugog učesnika u četu i za direktno obraćanje drugom učesniku.

1. Mimika je zamenjena emotikonima koji iz osnovnog značenja određenog izraza lica izvode razna druga značenja: tako emotikon “ :) ” koji prvenstveno označava osmeh, može značiti i potvrdni odgovor na prethodnu repliku, potom *srećan sam, dobro sam, slažem se sa tobom, podržavam te*. Emotikoni kao prateći deo verbalnog iskaza upućuju na ono što iskaz zapravo znači, čime se smanjuje mogućnost pogrešnog tumačenja.

2. Funkciju koju u govoru obavlja intonacija, u jeziku chata vrše grafemsko-vizuelni elementi. Neki, kao što je uzvičnik, upitnik i upotreba velikih slova za isticanje pripadaju pisanom jeziku. Reči se mogu posebno istaći i ponavljanjem jedne grafeme više puta (primeri kao *caaaaaooooo, de siiiii, lakuuuu nooc*), što se može smatrati osobinom svojstvenom jeziku četa.

3. Za jezik *chata* karakteristična je i upotreba uzvika, kojima se označavaju neverbalni zvučni elementi usmene komunikacije (*hihihi, hohoho, hahaha, m?, a?, e, khm, aha, cccc*).

4. Za upućivanje na drugog učesnika u razgovoru i za direktno obraćanje drugoj osobi koristi se specifična formulacija. Pre upućivačke reči, tj. pre iskaza namenjenog određenoj osobi, stoji nadimak te osobe, često u zagradi, kao u primerima:

<ANNA_FBI> <^^^N_E_N_C_Y^^^> di mi je otrovna cia?

<ANNA_FBI> <herkules> **ovaj**???

Ova pojava je uslovljena time što se sagovornici u četu ne vide. U prvom slučaju tako upotrebljen nadimak ima vrednost vokativa – ako iskaz

nije upućen svim osobama koje učestvuju u razgovoru, potrebno je naglasiti kome jeste. Ovakav vokativ se koristi kod nadimaka koji su stranog porekla i koji su zapisani stranim pravopisom, kao i kod onih koji imaju oblik sintagme. U drugom primeru nadimak u zagradi zamenjuje gest (u istoj situaciji u govoru, kada ljude sa kojima razgovarimo vidimo, jednostavno bismo pokazali rukom i rekli: „Ovaj?“).

Zaključak

Iako se četa ostvaruje u pisanom obliku, pisani jezik u diskursu četa gubi mnoge osobine, što najbolje pokazuju grafemsko-vizuelne karakteristike. Neki elementi pisanog jezika upotrebljavaju se drugačije – od interpunkcijskih znakova, koje kao pravopisna obeležja retko srećemo u ovakvoj komunikaciji, načinjeni su emotikoni kao specifično obeležje četa. Učesnici u četu teže da pisani jezik što više prilagode govornim situacijama. Neformalnost ovakve komunikacije uslovlila je upotrebu leksike svojstvene govoru i oslanjanje na kontekst, a uticala je, zajedno sa brzom razmenom replika, na pojavu ekonomičnosti u pisanju, tj. pojavu skraćivanja. Oni elementi govornog jezika koji se ne mogu zapisati (mimika i intonacija) zamenjeni su specifičnim grafemsko-vizuelnim elementima (emotikonima, velikim slovima i ponavljanjem iste grafeme nekoliko puta). U jeziku četa, dakle, dolazi do kombinacije govornog i pisanog jezika, pri čemu nastaju i specifičnosti koje ne nalazimo ni u govoru ni u pisanju. Takav vid komunikacije se, s pravom, može nazvati *virtualnim govorom*, koji je po formi bliži pisanom jeziku, a po sadržini i funkciji govornom.

Literatura

- Bugarski R. 1997. *Pismo*. Beograd: Čigoja.
- Bugarski R. 2003. *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Čigoja.
- Kristal D. 1995. *Kembrička enciklopedija jezika*. Beograd: Nolit.
- Stanojčić S. 1998. *Kompjuterski jezik (jezik chata)*. Nepublikovani rad. Grupa za opštu lingvistiku, Filološki fakultet, Beograd.
- Stanojčić Ž, Popović Lj. 2004. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Vanja Miljković

Characteristics of Internet Chat Language

Chatting is a popular communication media on the Internet. The purpose of this research is to study the characteristics of chat language from analyzing chat discourses in Serbian. People write chat messages, but chat communication shares many similarities with speech, and therefore it is difficult to classify chat language within the traditional frame of spoken and written language. The aim of our research is to investigate typical features of chat language. We investigated the letters, paralinguistic, lexical and syntactic features of the chat language. We defined some differences between written language and chat, as well as differences between spoken language and chat.

